

„Zlaté rybičky“ aneb jde platit náhradu škody za res nullius?

Jaroslav Knotek*

S účinností od 14. dubna tohoto roku došlo k významově poměrně zásadní novelizaci zákona č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o náhradách).¹

V čem lze význam této novely provedené v rámci zákona č. 130/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozděj-

---

* JUDr. Jaroslav Knotek, odbor životního prostředí a zemědělství Jihomoravského kraje

ších předpisů a některé další zákony (dále jen novela), spatřovat? Nota bene, jde-li o novelu spočívající v doplnění všeho všudy sedmi slovy do stávajícího zákona o náhradách? Je to právě v samé podstatě provedené novely, která výrazně vybočuje z dosavadních mantinelů zákona o náhradách a možná nejen jich.

Uvedenou novelou byl v zákoně o náhradách do stávajícího ustanovení § 2 písm. d) vymezení pojmy pro účely tohoto zákona, tj. znění: „rybami ryby chované k hospodářským účelům v rybnících“,² sádkách, rybích líhních a odchovných, klecových odchovech nebo pstružích farmách, doplněn tento nevinný dovětek: „a rovněž ryby v rybářských revírech“.³ Pro vysvětlení, pod pojmem ryby se zde totiž míní ryby ve smyslu předmětu náhrady škody, jak je vymezen v § 4 zákona o náhradách. Zatímco laik se bude ptát, kde je onen avizovaný problém, vždyť „ryba jako ryba, všechny jednou skončí na pekáči“, osobě znalé věci vyskočí na mysl jeden ze základních právních pojmů linoucí se celou právní vědou – vlastnictví neboli vlastnické právo. Právě tato zásadní věc a nic menšího je kamenem či spíše balvanem úrazu této novely. Novela totiž představuje zcela zásadní zásah do pojetí onoho římského *proprietas* (*dominium*),⁴ na jehož základech stojí i dnešní pojetí vlastnictví.

V § 123 našeho občanského zákoníku⁵ totiž doslovně stojí: „Vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s nimi“. Na prvním místě je tedy právo držby, podle něž se za držitele pokládá ten, „kdo s věcí nakládá jako s vlastní nebo kdo vykonává právo pro sebe“. Dále je poté v § 129 občanského zákoníku uvedeno, že držet lze věci (jakož i práva), která připouštějí trvalý nebo opětovný výkon. Vlastnické právo lze proto v subjektivním smyslu charakterizovat jako právem zakotvenou možnost vlastníka v mezích stanovených právním řádem držet a užívat věci a nakládat jimi podle své úvahy a ve svém zájmu, a to mocí, která není závislá na existenci moci kohokoliv jiného k téže věci v téže době.⁶

Po krátké exkurzi do vlastnického práva je snad již více zřejmé, že příslovečným jádrem pudla této novely je, že umožňuje přiznat náhradu škody osobě, která v daný okamžik zjevně není vlastníkem věci. Náš právní řád totiž nijak výslovně neupravuje vlastnictví k volně žijícím živočichům.⁷ Volně žijící živočich je totiž z právního pohledu věcí, ať už se to z etického hlediska někomu líbí, či nikoliv, a to věcí ničí (res

¹ Jedná se o sedm vybraných druhů živočichů, mezi které patří vlk, rys ostrovid, medvěd hnědý, vydra říční, kormorán velký, los evropský a bobr evropský. S výjimkou bobra evropského patří zmíněné zvláště chráněné druhy mezi zvěř ve smyslu mysliveckých předpisů. Ochrana zvláště chráněných druhů je upravena zákonem č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. V prováděcí vyhlášce Ministerstva životního prostředí k tomuto zákonu č. 395/1992 Sb. jsou tři z těchto druhů zařazeny mezi kriticky ohrožené druhy, tři mezi silně ohrožené druhy a jeden druh patří ke druhům ohroženým.

² V zákoně o náhradách se na tomto místě odkazuje na zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů, který byl již nahrazen zákonem č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (dále jen zákon o rybářství).

³ Podle § 2 písm. e) zákona o rybářství se rybářským revírem rozumí část vodního útvaru povrchových vod o výměře nejméně 500 m² souvislé vodní plochy, umožňující život rybí obsádky a vodních organizmů, vyhlášená rozhodnutím příslušného orgánu státní správy rybářství. Pro úplnost lze uvést, že povrchovými vodami jsou na základě znění § 2 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) vody přirozené se vyskytující na zemském povrchu. Tento charakter neztrácí ani tehdy, protékají-li přechodně zakrytými úseky, přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo v nadzemních vedeních. Rybářským revírem jsou tak prakticky všechny z rybářského hlediska využitelné řeky a velké vodní nádrže (přehrady).

⁴ *Proprietas* naznačuje, že je věc někomu výlučně vyhrazena, že je jeho „vlastní“. *Dominium* pak, že vlastník je „pánem“ věci, že jeho vztah k věci je „panstvím na ní“. Vlastnictví tak zahrnuje v římskoprávním pojetí *ius possidendi*, *ius utendi*, *ius fruendi* a *ius abutendi* (*ius disponendi*). Vlastník tedy může svoji věc kdykoliv a kdekoliv uchopit a tak uplatnit svoje právo. K pojetí vlastnictví v římském právu viz např. Kincl, J., Urfus, V.: *Římské právo*, Panorama, 1990, str. 198.

⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ FIALA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*, Doplněk, 1993, str. 99.

⁷ Definice volně žijícího živočicha není v zákoně o náhradách uvedena. Je ale možné ji najít hned v několika našich jiných zákonech. Podle znění § 3 odst. 1 písm. d) zákona o ochraně přírody je volně žijící živočich definován jako „jedinec živočišných druhů, který se vyskytuje v přírodě a není v přímé péči člověka. Za jedince v přímé péči člověka se považuje jedinec živočišných nebo ptačích druhů pocházející z odchovu v zajetí, který je nezaměnitelně označen nebo identifikován nesnímatelným kroužkem nebo mikročipem nebo jiným nezaměnitelným způsobem a evidován orgánem ochrany přírody“. Bohužel již na první pohled je zcela zřejmé, že tato definice, která nahradila původní definici tohoto pojmu, není tím nevhodnějším pojetím (stejně viz STEJSKAL, V., VERMOUZEK, Z.: *Ptáci & zákon* aneb *Právní příručka nejen pro ornitologa*, Česká společnost ornitologická, Olomouc, 2004, str. 19). Těžko lze totiž v zákoně uvedeným způsobem označit jiné živočichy než ty vyšší, a to navíc reálně jen ty patřící do třídy ptáci či savci (možná snad za určitých podmínek i plazi). U ryb, obojživelníků a především obrovské skupiny bezobratlých živočichů označení ovšem možné není.

Definici „volně žijícího živočicha“ obsahují ve svých ustanoveních rovněž: v § 2 písm. a) zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy) a dále ještě v § 2 odst. 1 písm. d) zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách).

nullius).⁸ Vlastníkem věci se tak stává teprve ten, kdo si ji присvojí (přivlastní), k čemuž dochází nejčastěji lovem.⁹

Jak se tedy dívat na uvedenou novelu? Nabízejí se prakticky dva způsoby. Buď se k uvedenému ustanovení postavíme tak, že se jedná de facto o právní normu nepřiměřeně rozšiřující pojetí vlastnického práva tím, že je přiznává i k volně žijícím živočichům. Pak by ale při argumentaci ad absurdum (rovnost vlastnictví) měla být poskytována náhrada rovněž majiteli honitby za škodu způsobenou mu na zvěři zvláště chráněnými živočichy.¹⁰ Jinými slovy, jen státe pěkně plať za strženou zvěř vlkem či rysem, neboť je mým vlastnictvím. Navíc z jiného soudku, výše škody na rybách se prokazuje vždy odborným posudkem, popřípadě znaleckým posudkem. Najít znalce, který by dokázal odlišit rybu ve vlastnictví uživatele rybářského revíru od ryby, která je věcí ničí (budou u nás vůbec teď takové ryby?) a rybou připluvší od sousedů, asi nebude jen tak. Nebo jak se dívat na přeplavání ryb z jednoho revíru do druhého, snad jako na bezdůvodné obohacení? Přece jen je to nyní věc movitá, navíc v postavení k ostatním věcem, je zde snad ono latinské „movere“ nejmarkantnější. A nebo že by se s pohybem ryby vlastnictví k takové aktivní rybě rajzující si sem a tam vodním tokem měnilo?¹¹ Ne, osobně si myslím, že tudy cesta nevede.¹²

Druhý přístup znamená jednoznačné odmítnutí této novely jakožto pokusu o obcházení zákona (jednání ve smyslu im fraudem legis). Protože odmítneme-li tezi o existenci vlastnictví vůči rybám jako volně žijícím živočichům, nutně nemůže z důvodu neexistence vlastnického práva vzniknout ani nárok na náhradu škody. Poskytnutí finanční náhrady škody ze strany orgánu

ochrany přírody by pak ale nutně představovalo na straně uživatele rybářského revíru jako příjemce bezdůvodné obohacení. Z tohoto pohledu se tak de facto jedná o část normy, která je zcela obsoletní a měla by být při vhodné příležitosti zrušena.

Jako podpůrný argument k odmítnutí zmíněné novely je navíc možné uvést volnou citaci z důvodové zprávy k původnímu znění zákona o náhradách, kde se uvádí, že se zákon vztahuje jen na náhradu škod na některých druzích majetku a jen na škodu způsobenou vybranými druhy zvláště chráněných druhů živočichů, přičemž se nehradí škoda na **volně žijících živočichů** ani na zvěři v oborách a bažantnicích. Má se za to, že volně žijící živočichové vyvolávající škody patří mezi vlivy přírody a jako takové se mohou označit za charakteristiku prostředí (škody způsobené složkami životního prostředí stejně jako např. škody způsobené kalámitami jsou jen projevem systému, jehož součástí je člověk).¹³

Osobně si myslím, že je účelné, aby stát kompenzoval vlastníkům vzniklé škody způsobené zvláště chráněnými živočichy kvůli veřejnému zájmu na ochraně těchto druhů. Logicky se však musí jednat o náhradu škod způsobenou za jednoznačně vymezených podmínek, prokazatelným způsobem odůvodněnou a poskytovanou skutečným vlastníkům věcí (ať již živých, či neživých). Tak tomu bylo bezpochyby dříve, neboť zákon o náhradách vedl a, vyjma této problematické novely, vede vlastníky k realizaci preventivních opatření s cílem minimalizovat nebezpečí vzniku škody, aby v případě, že ke škodě skutečně dojde, bylo možné náhradu škody přiznat.¹⁴

To, co platilo dříve, že se hradí v zásadě skutečná a prokázaná škoda, by nyní v případě, že by se při-

⁸ Zajímavou právní exkurzi k problematice vlastnictví zvířat a chovu nebezpečných zvířat obsahuje publikace KINDL, M., DAVID, O.: Úvod do práva životního prostředí *Soukromoprávní aspekty ochrany životního prostředí*, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2005, str. 60–70.

⁹ Podle § 2 písm. f) zákona o rybářství se výkonem rybářského práva rozumí činnost v rybářském revíru povolená právnické nebo fyzické osobě příslušným orgánem státní správy rybářství spočívající mimo jiné v plánovitém chovu, ochraně, lovu a **prisvojování** si ryb, ... Lovem se pak ve stejném § v písm. f) rozumí činnost směřující k ulovení ryby nebo vodního organismu v rybníkářství anebo ulovení a prisvojení si ryby nebo vodního organismu při výkonu rybářského práva za podmínek stanovených tímto zákonem. Podobně vztah k volně žijícím živočichům, kteří jsou současně i zvěří řesí v § 2 písm. h) zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, který v definici práva myslivosti mluví o přivlastňování si ulovené nebo nalezené uhynulé zvěře, jejich vývojových stadií a shozů paroží.

¹⁰ Listina základních práv a svobod přece říká: „Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu“, viz článek 11 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb. Jen tak mimochodem, při představě situace, kdy by stát hradil všechno, co takový vybraný zvláště chráněný živočich spořádá, žili by si jedinci těchto druhů vlastně na státní útraty. Pak by ovšem nebylo od věci převedení poskytování náhrad za takovou škodu na Ministerstvo práce a sociálních věcí s tím, že by šlo vlastně o sociální dávku v podobě příspěvku na stravné pro vybrané zvláště chráněné živočichy, kterou by samozřejmě nepobírali oni, ale přímo jejich dodavatelé (tj. uživatelé rybářských revírů, popř. honitby).

¹¹ A pak že můžou mít dualistický charakter jen kvantové částice. Taková ryba lebedící si v proudu na hranici rybářského revíru s vodou do rybářského revíru nepatří se nám totiž podle toho, jak se mele, pěkně mění z věci ničí na věc patřící více či méně do vlastnictví uživatele rybářského revíru.

¹² Tento závěr je důsledkem aplikace logické metody interpretace za pomoci důkazu dovedením až k nesmyslnému závěru, resp. závěru bez rozumného úmyslu (argumentum reductione ad absurdum). TELEČ, I.: Metodika výkladu právních předpisů, Doplněk, 2001, str. 25.

¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy.

¹⁴ Jedná se o podmínky technické (ohradníky, uzavřené objekty, hlídačské psy), časové (u škod způsobených kormorány) i prostorové (u vydry se hradí jen po prokázání doby a místa, kde se vydra zdržovala). DAMOHOŘSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí, C. H. Beck, Praha, 2003, str. 352.

stoupilo bez výhrady k novelizovanému znění zákona o náhradách, platit nemohlo. Navíc by se nutně dospělo k situaci, kdy bychom některým živočichům upřeli jejich místo v ekosystému, jehož jsou či by alespoň měli být součástí. Řeka, či lépe v právním pojmosloví vodní tok, je přece multifunkčním fenoménem plnicím celou řadu rozmanitých funkcí, nikoliv pouze funkci hospodářského zařízení určeného k lovu ryb. Pro ty případy, kdy daný revír postihne masový nálet kormoránů (typicky především zimní nálety na řeky v době, kdy zamrznou vodní nádrže), je zapotřebí hledat jiné možné cesty řešení než výše uvedenou i s tím vědomím, že jednoduché, rychlé a účinné řešení takové situace prostě zatím neexistuje. Někdy, byť se to rybářům líbit určitě nebude, se prostě budou muset smířit s tím, že v tomto ohledu tady mají konkurenci. Oproti ní mají ovšem jednu nespornou výhodu, kvůli případnému nedostatku ryb se určitě nebudou nikdy trápit hladem.

S ohledem na výše uvedené bych chtěl ke konci tohoto krátkého příspěvku zdůraznit, že mým cílem nebylo odmítnutí zavedeného postupu poskytování náhrad a jeho účelu, ale pouze vyjádření vlastního pohledu (nezatíženého vidinou lákavých úlovků) na něco, co se mi zdálo svým důsledkem přesahující rámec

jednoho či dvou zákonů. Je zřejmé, že důvodem přijetí novely byla nepochybně snaha o rozšíření možnosti poskytovat náhradu škody způsobenou zejména kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo* L.) a také vydrou říční (*Lutra lutra* L.). Běžně se totiž hradí škody způsobené těmito živočichy na chovných vodních nádržích v souladu s výše uvedenou původní definicí ryby pro účely zákona o náhradách, tj. jako ryby chované k hospodářským účelům v rybnících, sádkách, rybích lhních a odchovných, klecových odchovech nebo pstružích farmách. V původním pojetí před novelou se ovšem jednalo o ryby po vlastnické stránce vždy jednoznačně identifikovatelné. Navíc, protože se jednalo rovněž i o jasně vymezené vodní plochy sloužící k hospodářským účelům, bylo na nich přes některé praktické obtíže v zásadě přece jen možné dospět na základě znaleckého či odborného posudku k určení předpokládané výše způsobené škody. Situace po přijaté novele je ovšem zcela jiná. Snaha o protlačení nesmyslného ustanovení v duchu zjevně jednostranného zájmového důvodu v tomto případě zase jednou slavila úspěch. Proto co říci na závěr? Snad jen stručně shrnout stávající stav říkající – státe plať, ochranáři plať, rybáři slav, tak vám velí právní mrav.